

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра педагогіки та гуманітарних дисциплін

ПОГОДЖЕНО:

Начальник кафедри,
кандидат педагогічних наук, доцент

Н.С. Разумейко

« ____ » _____ 2021 року

СИЛАБУС

**навчального курсу «Етика професійної діяльності психолога»
спеціальність 053 «Психологія»
другий (магістерський) рівень вищої освіти
форма навчання: денна, заочна**

РОЗРОБНИК:

професор кафедри,

к.і.н., доцент

Ткаченко І.В. _____

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри педагогіки та
гуманітарних дисциплін

Протокол № __ від «__»__ 2021 р.

Кредити та кількість годин: 4 кредити ECTS; години: 16 лекційних, 24 практичних та 80 самостійна робота.

Анотація курсу

Особливе місце у діяльності психолога займає налагодження взаємовідносин з людьми різних категорій, у зв'язку з цим гостро постає питання про співвідношення діяльності психолога з нормами професійної етики. Тому важливо, щоб майбутні психологи стали компетентними в питаннях етичних аспектів своєї професії, оскільки ця дисципліна покликана сформуванню сукупності моральних імперативів про обов'язки психолога, його етичні зобов'язання, про межі його професійної та особистої свободи як фахівця, чия робота пов'язана з втручанням в особисте життя людини.

Пропонований курс спрямований на здобуття слухачами необхідних знань з основ професійної етики психолога, з етичної комунікації в професійній діяльності, про способи її використання у практичній діяльності; сформуванню умінь і навички реалізації професійної етики на практиці.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є етика професійної діяльності практичного психолога та психолога-науковця. При вивченні даної дисципліни розглядається психологія як галузь психологічної науки та як спеціальність.

Слухачі знайомляться з основними напрямками та методами роботи практичного психолога і психолога-науковця. Особлива увага приділяється

системі психологічної служби в різних сферах діяльності.
Розглядається

професіограма практичного психолога та психолога-науковця, робоче місце

психолога-практика, професійно-етичні принципи професійної діяльності

психолога, особливості професійного зростання та самовдосконалення психолога.

Ця дисципліна тісно переплітається з філософією, логікою, соціологією, етикою та складає підґрунтя для адекватного розуміння змісту багатьох дисциплін. При вивченні цієї дисципліни буде зроблено ставку на поєднання традиційних (звичних) форм роботи – лекція, обговорення питань практичних занять, а також використовуватимуться робота з текстами, організація диспутів, написання творчого завдання-есе. Вивчаючи цей курс ви матимете можливість долучитись до дискусій з приводу важливих питань суспільної моральності й професійної етики. Думка кожного учасника освітнього процесу стане невід'ємною складовою здобуття відповідей на одвічні питання про межі свободи, совість, обов'язок, критерії справедливості...

Мета курсу

Мета навчальної дисципліни є формування у здобувача вищої освіти здібностей: діяти на основі етичних міркувань (мотивів); зберігати та примножувати моральні та культурні цінності суспільства. Майбутній фахівець має усвідомити важливість покликання психолога для суспільного життя та всю глибину міри відповідальності взятої на себе при виборі цієї професії. Моральні настанови закріплені в свідомості здобувача вищої освіти в ході вивчення курсу мають ґрунтуватись на повазі до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності.

Надати студентам необхідні знання з основ професійної етики психолога, з етичної комунікації в професійній діяльності, про способи її використання у практичній діяльності; сформувати уміння і навички реалізації професійної етики на практиці.

Організація навчання

Тематичний план

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота
Розділ 1. Психологічні засади професійної діяльності та етики психолога.						
1	Професійна етика як вчення про професійну мораль психолога.	12	2	-	-	10
2	Етичні принципи і стандарти професійної діяльності психолога.	12	2	-	-	10
Розділ 2. Актуальні проблеми професійної етики психолога.						
3	Етичний кодекс практикуючого психолога.	16	2	-	4	10
4	Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.	16	2	-	4	10
5	Професійні ризики психологів.	16	2	-	4	10
6	Моральні проблеми роботи психолога в	16	2	-	4	10

	особливих ситуаціях.					
7	Етичні принципи та засади психодіагностичного дослідження.	16	2	-	4	10
8	Імідж та етикет психолога.	16	2	-	4	10
Всього годин за курсом		120	16	-	24	80

Завдання до практичних занять

Підготовка до практичного заняття передбачає опрацювання матеріалів (текстів) необхідних для успішного виконання практичних завдань. Отже, ваші бали залежать від вашої попередньої підготовки. Ви маєте підготувати конспект питань, що містяться в плані відповідної теми. Наявність конспекту всіх (!) питань та ваша присутність на занятті є запорукою успішної роботи та отримання балів (їх кількість залежить від вашої активності та якості підготовки).

Плани практичних занять

Тема 3. Етичний кодекс практикуючого психолога.

1. Характеристика розділів етичного кодексу психолога:
 - а) відповідальність; б) компетентність; в) захист інтересів клієнта; г) конфіденційність; д) етичні правила психологічних досліджень; е) кваліфікована пропаганда психології; ж) професійна кооперація.
2. Етичний кодекс психолога-діагноста.
3. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).

Зробити порівняльний аналіз етичних кодексів різних психологічних професійних об'єднань (на вибір).

1. Мета створення: преамбула
2. Загальні принципи діяльності психолога або психотерапевта
3. Професійна компетентність та освіта
4. Конфіденційність
5. Етичні правила проведення психодіагностичних досліджень
6. Професійні стосунки
7. Порушення етичних положень.

Приклади:

- Етичний кодекс психолога;
- Етичний кодекс ВПА (Всеукраїнської Психодіагностичної Асоціації).
- Етичний кодекс ЄАП (Європейської Асоціації Психотерапії).
- Етичний кодекс УСП (Української Спілки Психотерапевтів);
- Етичний кодекс АПА (Американської Психологічної Асоціації).

Тема 4. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.

1. Гіперопіка клієнта та надцінність консультанта.
2. Самоствердження психолога на консультації. Надмірна природність чи штучність психолога-консультанта. Багаточасова консультація як помилка психолога.
3. Переоцінювання ролі психодіагностики. Встановлення діагнозу лише за результатами тестових завдань. Вільне поводження з діагностичним інструментарієм.
4. Жорстке дотримання обраної гіпотези. Прагнення обов'язково дати пораду.
5. Маніпулювання. Перенос та контрперенос.
6. Розмежування особистих та професійних відношень.

Тема 5. Професійні ризики психологів.

1. «Кризи розчарування» і основні етапи розвитку психолога-професіонала.
2. Основні заходи та методи убезпечення від травматизації та вигорання психологів, психотерапевтів.
3. Особисті переконання психолога та їх вплив на професійну діяльність.

Тема 6. Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях.

1. Робота з людьми в екстремальних ситуаціях і станах, її моральні ризики та проблеми.
2. Етичні аспекти геронтопсихології.
3. Психологічні проблеми спілкування у старечому віці.
4. Робота з важкохворими та вмираючими – етичні аспекти.
5. Емоційне обнадіювання на успіх лікування.
6. Егротогенія та ятрогенія.

Тема 7. Етичні принципи та засади психодіагностичного дослідження.

1. Дієтологічний аналіз найвідоміших психологічних експериментів (на вибір).

- «Альберт та пацюк», Дж. Уотсон, 1920;
- «Боротьба з расизмом», Дж. Еліотт, 1970;
- «Штучна в'язниця», Ф. Зімбарго, 1971;
- Експеримент Стенлі Мілгрема, 1961;
- «Тест маршмеллоу», 1960-1970рр.
- «Ефект хибного консенсусу», тощо.

Тема 8. Імідж та етикет психолога.

1. Основи етикету в роботі психолога.
2. Мовна культура психолога.
3. Зовнішній вигляд психолога.
4. Естетика робочого місця психолога.

Завдання для самостійної роботи

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене в обсязі не менше двох сторінок рукописного тексту.

1. Поняття, структура та види культури психолога.
2. Поняття, зміст та форми прояву моральної, інформаційної культури психолога.
3. Проблеми Інтернет-етики.
4. Професійна атестація психологів.
5. Оплата праці психологів, їх правовий та соціальний захист.
6. Розвиток психологічної освіти на сучасному етапі.
7. Міжнародні стандарти професійної діяльності психологів.
8. Об'єднання психологів в Україні.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконуються у вигляді рукописного есе обсягом до 5 сторінок за темою яка обирається з нижченаведеного переліку або індивідуальною темою погодженою з викладачем.

Тематика есе:

1. Деонтологічна правосвідомість та обов'язки психолога.
2. Духовна культура психолога.

3. Філософська та наукова культура психолога.
4. Емоційна культура психолога.
5. Педагогічна культура психолога.
6. Економічна культура психолога.
7. “Акторська” культура психолога.
8. Вплив зовнішньої культури на діяльність психолога .
9. Мовна культура психолога. Естетичні характеристики діяльності психолога.
10. Психологічні прийоми професійного спілкування з громадянами.
11. Професійна культура і поведінка психолога.
12. Конфлікти діяльності психолога і способи їх вирішення.
13. Моральні традиції українського народу та діяльність психолога.
14. Духовна та національна культура психолога.
15. Прогностика щодо діяльності психолога в різних аспектах життєдіяльності людства.

Порядок оцінювання

За ведення конспекту лекцій нараховується 1 бал за кожен тему, що повністю відображена у вашому конспекті. Таким чином, за роботу на лекціях ви можете отримати до 8 балів.

Нагадуємо, що під час лекцій та інших занять не припустимо відволікатись розмовами, користуватись мобільними телефонами та іншими гаджетами, порушувати дисципліну в будь який інший спосіб. Запізнення на лекцію так само не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття студента, що порушує дисципліну або запізнюється.

Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу.

Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні). Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача.

Пропущені лекції слід відпрацювати переписавши конспект та продемонструвавши його викладачу, при цьому слід бути готовим відповісти на його питання за змістом лекції.

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 1 бал;

- для того аби отримати ще один бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);

- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;

- якщо, при виступі, ви проявите ґрунтовну підготовку, висловите власну точку зору щодо висвітлюваної проблеми й підкріпите її аргументацією, правильно відповісте на уточнюючі питання викладача то можете отримати ще 1 бал.

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 5 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Практичні заняття можуть принести вам по 5 бали за одне заняття за умови попереднього опрацювання матеріалів для підготовки до заняття й успішного виконання всіх завдань безпосередньо на самому занятті. Не виконання завдань знижує ваш бал пропорційно відсотку й рівнів складності завдань з якими ви не впорались. Ваша присутність без підготовки та нездатність впоратись із завданнями оцінюється 0 балів. Відпрацювання пропущених чи оцінених у 0 балів занять відбувається за умови попереднього ознайомлення з матеріалами для підготовки до практичного заняття та виконання завдань запропонованих викладачем (увага – завдання можуть відрізнитись від тих, що вирішували ваші одногрупники).

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 4 бала за два повністю висвітлених в конспекті питання з вищенаведеного списку. За виконання завдань для самостійної роботи ви можете отримати до 4 бали.

Кожен студент, слухач має до кінця семестру написати та надати викладачу есе на тематику з запропонованого переліку або за власною темою узгодженою з викладачем. Успішне виконання цього завдання оцінюється в 10 балів

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного заліку на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших відповідей.

На заліку викладач задає вам 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під час проходження курсу ви

набрали 60 балів то маєте право не здавати залік вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів.

Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в Таблиці 2.

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку

1. Визначення сутності базових понять курсу (мораль, етика, професійна етика).
2. Місце навчальної дисципліни в системі загальної етики.
3. Предмет і задачі курсу.
4. Значення етики для практичної психології.
5. Міжнародні етичні стандарти професійної діяльності психолога.
6. Вітчизняні етичні стандарти професійної діяльності психолога.
7. Етичний кодекс психолога.
8. Вимоги до ціннісних орієнтацій практикуючого психолога.
9. Основні принципи етикету психолога.
10. Принцип врахування народних звичаїв і традицій різних регіонів України.
11. Вимоги до поведінки психолога з огляду на професійний етикет.
12. Визначення основних понять і категорій деонтології.
13. Сутнісні характеристики поняття "професійні межі".

14. Принципи встановлення професійних меж у практичній діяльності психолога.
15. Етичні норми діяльності центру зайнятості (ЦЗ) як соціальної служби.
16. Профілактика і попередження синдрому "вигорання" у фахівців на індивідуальному і міжперсональному рівнях.
17. Етичні принципи проведення досліджень у психології.
18. Етнонаціональні особливості етичних відносин у психології.
19. Вимоги професійної етики щодо відносин з колегами.
20. Моральні принципи співробітництва фахівця з колегами в інтересах клієнта.
21. Форми і методи запобігання проявам таких негативних явищ як бюрократизм, формалізм, черствість, байдужість у роботі з клієнтами.
22. Етичні принципи у психології.
23. Етичний кодекс як збір моральних принципів і норм стосовно професійної діяльності психолога.
24. Етикет як звіт правової поведінки психолога.
25. Профілактика і попередження синдрому "вигорання" у фахівців на рівні організацій.
26. Моральні засади професійної діяльності психолога.
27. Етикет практикуючого психолога щодо взаємодії із клієнтом соціальної служби.
28. Співвідношення понять "професійна етика" і "деонтологія".
29. Сутнісне наповнення поняття "професійна етика психолога".
30. Професійна етика психолога як навчальна дисципліна: структура та функції.
31. Співвідношення загальнолюдського, національного і регіонального у професійній етиці психолога.
32. Етикет ділового спілкування.
33. Співвідношення загальних і етичних принципів наукової діяльності.
34. Сутність оцінюючої, регулятивної і оптимізуючої функцій професійної етики психолога.
35. Застосування ієрархії етичних принципів у професійній діяльності психолога.
36. Суспільна доцільність як один із критеріїв моральності у професійній діяльності психолога.
37. Етичні норми стосунків практикуючого психолога з установами і організаціями.
38. Професійна етика психолога як навчальна дисципліна: основні цілі і

завдання курсу.

39. Деонтологія в соціальних закладах.

40. Етичні проблеми взаємовідносин між практикуючим психологом і клієнтом.

41. Етика партнерських стосунків між практикуючими психологами.

42. Совість як категорія професійної етики психолога.

43. Професійна честь та гідність практикуючого психолога.

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;

- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;

- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);

- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів, слухачів.

Рекомендована література

Основна

1. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пос. для студентов ст. курсов психол. фак. – К.: Укртехпрес, 2017. – 216с.

2. Динамика ценностей в социальной работе / Под ред. Стивена Шардлоу. К., 2016. 206 с.

3. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 2015. – 200с.

4. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2017. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).

5. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога профессиоведа // Психологический журнал. Т.14. – 2017. – №4. – С.130-136.

6. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога : навч.-метод. посіб. / Т. А. Колтунович; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці : Рута, 2017. - 232 с.

7. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2018. – 384с.

8. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. –№5. – С.158-162.

9. Этические стандарты психолога //Американский психолог.– 01.1963
// Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; 2004. – 464с.

Допоміжна

1. Андрушко Я.С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів :ЛьвДУВС, 2017. 211 с.
2. Абрамова Г.С. Практическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Академический Проект, 2003 496 с.
3. Вачков И.В., Гришпун И.Б., Пряжников Н.С. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие. М.: МОДЭК, МПСИ, 2004. 464 с
4. Євдокімова О.О. Психологічна служба : Навчально-методичний посібник. Х.: ХНУРЕ, 2013. 204 с.
5. Каліна Н.Ф. Психотерапія : підручник. К. : Академвидав, 2010. 288с.
6. Карандашев В.Н. Психология: введение в профессию. М.: Смысл, 2000. 288 с. Электронний ресурс.:<https://medic.studio/professiyuvvedenie/psihologiya-vvedenie-professiyum-smysl2000.html>
7. Мілютине К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу: навч. посібник. К.: МАУП, 2004. 192 с.
8. Панок В. Г. Психологічна служба: Навчально – методичний посібник для студентів і викладачів. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012. 488 с.
9. Періг І.М. Вступ до спеціальності “Психологія”. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Психологія”, “Практична психологія”. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2017. 63 с
10. Психолог. Введение в профессию. Учебное пособие для студ. учреждений высш. проф. образования / [В.А Фокин, Т.М. Буякас, О.Н. Родина и др.] ; под ред. Е.А. Климова. 3-е изд., перераб. М.: Академия, 2011. 208 с.
11. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України. Наказ МОН від 22.05.2018, №509.
12. Психологічна служба в системі освіти: Курс лекцій. / Укладач: І.С. Загурська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 166 с
13. Рабочая книга практического психолога: Пособие для специалистов, работающих с персоналом / Под ред. А.А.Бодалева, А.А.Деркача, Л.Г.Лаптева. М.: Изд-во Института Психотерапии, 2007. 640 с.
14. Сидоренко І. С. Актуальні напрямки роботи психолога в організаціях малого бізнесу // *Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія.* Т. 4. К., 2002. С. 211-213.
15. Скоков С. І. Психологічна служба в установах кримінально-виконавчої системи України // *Практична психологія і соціальна робота.* 2002.

№ 6. С. 54-58.

16. Усатенко О. Супервізія як метод підвищення професіоналізму психолога-практика // *Психологія і суспільство*. 2008. №2. С.168- 172.

17. Шевченко Л.О., Чепіга Л.П. Практична психологія : навч. посібник. Харків : Константа, 2018. 191 с.

18. Шевчук Л. Імідж психолога // *Психолог. Шкільний світ*. 2009. №11/12. С.7-8.

19. Етичний кодекс психолога // *Психолог. Шкільний світ*. 2004. №43. С.1-8.

20. Яценко Т. С., Глузман О. В., Усатенко О. М. Методологія професійної підготовки практичного психолога .Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 192 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://stud.com.ua>

2. <https://pidruchniki.com>

3. psylib.org.ua > books > plato01

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України
<https://mon.gov.ua/ua>

5. Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <https://naqa.gov.ua/>

6. Пошукова система Google Академія - <http://scholar.google.com>

7. Сайт «Научная сеть» - <http://www.nature.ru/>

8. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>